TƏLİM VƏ TƏRBİYƏNİN NƏZƏRİYYƏSİ VƏ METODİKASI (MUSİQİNİN TƏDRİSİ METODİKASI)

UOT 78.071.1

R.H.Kərimova
baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68

VOKAL SƏNƏTİ VASİTƏSİLƏ TƏLƏBƏLƏRİN ESTETİK TƏRBİYƏSİNİN FORMALAŞMASI

Açar sözlər: *vokal texniki mədəniyyəti,vokal vərdişləri, vokal ifaçılığı*

Р.Г.Керимова

ФОРМИРОВАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ ВОКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Ключевые слова: *техническая культура вокала, вокальные навыки, вокальное исполнение*

Эстетическое развитие и воспитание студентов претворяется в жизнь совместно с моральным и идеологическим воспитанием.

Кроме вокальной техники и художественного обучения в курсе учащимся последовательно внушаются методы владения вокальными навыками и индивидуальный подход к каждому студенту.

На уроках сольного пения студент должен изучить различать характеристику голосов и критически относиться к ним т.ею должен развивать и воспитывать вокальную память и слух.

К вышеперечисленному можно относить работу студентов над собой, анализ музыки и художественного текста вокальных произведений.

K.H.Kerimova

FORMATION OF AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS WITH THE HELP OF VOCAL ART

Key words: *vocal techincal culture ,vocal habits,, vocal singing*

Aesthetic development and education of students is put into practice together with moral and ideological education.

In addition to vocal techniques and artistic training in the course of studying, the

methods of owning vocal skills and an individual approach to each student are consistently suggested.

In solo singing lessons, a student must learn to distinguish between the characteristics of voices and to critically treat them, that is, he must develop and educate vocal memory and hearing.

To the above, you can relate the work of students on themselves, the analysis of music and the artistic text of vocal works.

Tələbələrin estetik inkişafı tərbiyəsi əxlaqi və ideoloji tərbiyə ilə birgə həyata keçirilir. Vokal texnikası və bədii təhsilin birliyindən əlavə kursda şagirdlərə ardıcıllıqla vokal vərdişləri yiyələnmək və tələbəyə fərdi yanaşmaq üsulu aşılanır. Təhsil prosesində tələbələrə aşağıdakı vərdişləri mənimsəməlidir:

- Vahid registrli (mikst) səsin əmələ gəlməsi üsulu və yüksək pozisiyada səslənmə;
- Oxuyan zaman nəfəsalma (aşağı, qabırğa, qarın), səssiz nəfəs alıb və tədricən nəfəsi buraxmaq;
- Müxtəlif həmləli səs (əsasən yumşaq həmlənin işlənməsi);
- Səsin dayağı;
- Oxuyan zaman artikulyasiya və aydın diksiya (sait səslərin hamar dəyirmiləşməsi, səslənməsi və samitlərin aktiv tələffüzü, orfoepiyası);
- Musiqi cümləsinin bədii ifası üçün zəruri olan səsin dinamikası;
- Leqato və stakkato;
- Kantilen və reçitativ ifaçılıq üsulu;
- Müşayiətsiz solo və ansamblda (unison və çoxsəsli) oxumaq;
- Özünün müşayiəti ilə vokal əsərinin ifası

Solo oxuma təhsili nəticəsində tələbə müxtəlif xüsusiyyət vəüslubda olan vokal əsərlərinin ifadəli ifasını, sərbəst, düzgün səs çıxarılması ilə birləşdirmək bacarığına yiyələnməlidir. Təhsilin başlanğıcında müəllim gərək tələbənin səs və musiqi qabiliyyətini təfsilatı ilə öyrənsin, onun ümumi inkişafını və psixi xüsusiyyətini (xasiyyət, zəka, diqqət və s.) aşkar etməli və səs aparatının vəziyyətini təyin etməlidir.

Bundan sonra tələbəyə fərdi yanaşma zəruridir. Solo oxuma məşğələlərində tələbə oxunan səslərin xüsusiyyətlərini fərqləndirməyi və onlara tənqidi yanaşmağı öyrənməlidir, yəni vokal yaddaşını, eşitmə qabiliyyətini inkişaf etdirib tərbiyələndirməlidir. Bunlara xüsusi yer verilir. Vokal texnikası məsələlərinin və işlədilən təmrin və üsulların izahatında səsin cürbəcür boyalarının və dinamik müxtəlifliyinin izahına, yəni səsin tərbiyəsi metodikasının təcrübi tətbiqinə, tələbə özünün və başqalarının (xüsusilə uşaqların) səs qoyuluşuna aid metodik bilikləri "Vokal və onun tədrisi metodikası" fənni üzrə aparılan mühazirələrdə mənimsəyir. Bu mühazirələrdə tələbələrdə elementar və peşəkar vərdişlərin formalaşdırılması, vokal sənəti vasitəsilə onların estetik tərbiyəsi, səslərin və bədii ifaçılıq inkanlarının

maksimum inkişafı öz əksini tapmışdır. Mühazirələrdə tələbələr Azərbaycan musiqisinin tarixindən, təkamül və inkişaf yollarından, professional vokal sənəti banilərindən, vokal musiqi janrlarından, səs aparatının anatomiyasından, səslə işləmə metodikasından ətraflı məlumat alaraq gələcəkdə Vokal – metodiki hazırlıqlarında geniş istifadə edə bilərlər.

Səs aparatının kamilləşməsi və vokal əsərlərinin ifası üzərində müstəqil işləməyə tələbəyə öyrətmənin çox əhəmiyyəti var. Vokal üzrə material kursun proqram tələblərinə və eləcə də tələbənin vokal texnikası və ifaçılıq imkanlarına müvafiq seçilir. Uşaq mahnıları və bəstəkar mahnıları tədris vəsaiti kimi tətbiq olunur. Tələbələrin vokal hazırlıqlarının və səs imkanlarının müxtəlifliyini nəzərə alaraq repertuar siyahısına müxtəlif çətinlikdə olan əsərlər daxil edilmişdir.

Hər bir tələbənin təhsili fərdi aparılmalıdır. Hər semestrdə bədii vərdişlərin aşılanması nəzərində işin aparılması və səsyaranma texnologiyasının təkmilləşməsi daha da gücləndirilməlidir.

Tələbənin ilkin dinlənilmədə pedaqoji və səs imkanlarının qısa xarakteristikası, tələbənin səsyaranma xüsusiyyətləri, psixikasının quruluşu (xarakteri, mənimsəməsi, diqqəti və s.) verilir.

"Vokal" dərslərinin tədrisində tələbələri orta məktəblərdə şagirdlərlə vokal iş aparmaq üçün hazırlamaq lazımdır. Bu məqsədlə tələbələrdə aşağıdakı xüsusiyyətləri aşılamaq vacibdir;

- analitik vokal eşitməni;
- vokal texniki və bədii əsərlərə düşüncəli yanaşma tərbiyə etmək;
- tembr və dinamika baxımından səs keyfiyyətinin yaranma səbəblərini şagirdlərə aydınlaşdırıb tərbiyələndirmək;
- tələbənin şagirdə düzgün səs çıxarmanı və ona necə nail olmaq bacarığını düzgün aydınlaşdıra bilmək bacarığını aşılamaq və şəxsi ifası ilə şagirdə düzgün oxuma nümayiş etdirə bilmək bacarığını öyrətmək lazımdır.

Tələbələrin vokal-metodiki hazırlığını gücləndirmək məqsədilə hər bir tələbənin öz qrup yoldaşlarının vokal dərslərində iştirak etməsi xeyirli nəticələrə səbəb olar.

Sinifdə səs qoyuluşu üzrə işləyərkən tələbələrdə sərbəstliyin inkişafı etdirilməsi əsas yer tutur. Belə ki, bu zaman tələbə öz səsi və vokal əsərlər üzərində, uşaq mahnıları üzərində sərbəst işləmə imkanlarına yiyələnir.

Uzun zaman kəsimində oxumaq səsi, boğazı yorur. Buna görə də dərs elə qurulmalıdır ki, xorla oxumaqla, musiqi savadı və ədəbiyyatı üzrə çalışmalar biri-birini əvəzləsin. Hamılıqla oxumaqla ayrı partiyaların yoxlama oxunuşu ilə də əvəzləmək olar, səhvlərin düzəlişi keçirilməli və lazım gəldikdə kömək göstərilməlidir.

Müəllim soyuqlamış boğazla oxumağa imkan verməməli, tələbələri soyuqlamaqdan çəkindirməli və səsini qorumağı öyrətməlidir. Tələbələr soyuq su içir, dondurma yeyir, tum çırtlayırlar ki, belə şeylərə yol vermək olmaz.

Dondurmadan boğaz, lap az da olsa soyuqlayır; tum çırtlama isə səsi «bağlayır». Oxumaqdan öncə çox qaçmaq olmaz, nəfəsi pozmaq olmaz. Oxumağa başlayarkən arxayın, aramlı nəfəs gərəkdir.

Gələcək vokal sənətinə yiyələnmək üçün səs uşaqlıqdan qorunmalıdır, lakin bəzən səsin lazımınca qorunmasına baxmayaraq, mutasiyadan sonra səs öz vokal keyfiyyətlərini itirir. Yaxud da əksinə: mutasiyadan öncə musiqidən uzaq, səsi olmayan və heç oxumayan uşaq mutasiyadan sonra çox yüksək vokal göstəriciləri ilə seçilir.

Tələbənin öz üzərində sərbəst işləməsinə vokal əsərlərin musiqisini və bədii mətnin araşdırılması da aiddir. Tələbələrin vokal hazırlığı səviyyəsinin eyni olmadığını nəzərə alaraq, vokal repertuarı siyahısına müxtəlif çətinlik dərəcəsinə malik əsərlər daxil edilir. Bu əsərləri yeri gəldikcə tələbənin səs diapazonuna uyğun transport etmək olar.

Təhsil müddətində tələbələr azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri ilə yanaşı rus, qərbi avropa və amerika bəstəkarlarının da əsərləri ilə tanış olmalıdırlar. Tələbələrdə vokal vərdişlərin aşılanmasının möhkəmləndirilməsi üçün hər semestrdə akademik mühazirə konsertlərin keçirilməsi məqsədəuyğun hesab olunur.

Belə konsertlərdə solo oxuma ilə yanaşı, ansambl ifalar, tələbələrin şəxsi müşayiətləri ilə ifalarının nümayiş etdirilməsi, hesab olunur və ifa etdikləri əsərlərin müəllifləri, yaranma tarixi haqqında mühazirə-seminar hazırlanır və müəyyən balla müəllimlər tərəfindən qiymətləndirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Y.Əliyev "Azərbaycanda vokal sənəti tarixindən". Bakı, 1982
2. M.İ.Qlinka. «Vokalizlər – solfecio və səsin mükəmməlləşdirilməsi üçün istifadə edilən məşğələlər», 1950
3. O.M.Rəcəbov, U.Miriyeva "Musiqi və mənəvi tərbiyə", "Maarif" nəşriyyatı, Bakı, 1985
4. Е. Малинина «Вокальное воспитание детей» Л. 1967
5. Н.Орлова «Развитие голоса» М.1960
6. Л.Дмитриев «Основы вокальной методики» М.1968
7. Е. Малынина «Вокальное воспитание детей» Л. 1967
8. Н.Орлова «Развитие голоса» М 1960
9. J.Qədimova "Musiqinin tədrisi metodikası" Bakı, 2007
10. G.Abdullazadə "Vokalizlər"
11. Mələk Vəlizadə Körək uşaq səsinin sehri

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 05.08.2018
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 15.10.2018
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.12.2018
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Oqtay Rəcəbov
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.